

Рецензії

ЕСЕЙ-РЕЦЕНЗІЯ НА ІНТЕРНЕТ-ПРОЕКТ SKOVORODA ONLINE CONCORDANCE

Online Concordance to the Complete Works of Hryhorij Skovoroda /
Онлайн конкорданс повного зібрання творів Григорія Сковороди
/ Уклали Наталія Пилип'юк, Олег Ільницький, Сергій Козаков
(Альбертський університет, Едмонтон, Канада) // <http://www.arts.ualberta.ca/~ukr/skovoroda/NEW/index.php>

Торкаючись творчості Г. Сковороди навіть у сучасному електронному форматі, важко писати академічним стилем, адже постає філософа, як і всі його праці, – безмежний загадковий світ символів. Як зазначає Леонід Ушкалов, Сковорода, додаючи між текстом Біблії та космосом фундаментальні паралелі, перетворив “священну філологію” на онтологічний інструментарій, тобто на форму сходження людини до Абсолютного шляхом осягнення ества слова [7, 84]. Тож не дивуймося, що в новоствореному проекті Слово Сковороди постає перед нами в новому “комп’ютерному” вимірі: це просто нова форма, повторимо, онтологічного інструментарію, яка розгортає безліч можливостей для дослідження. А наше завдання – докладно ознайомитися з проектом, використавши за путівник досконалу модель риторичної форми оповіді [2, 81].

Exordium (Вступ)

Уже перше зображення на екрані назви проекту – *Skovoroda Online Concordance / Симфонія Сковороди в online*¹ – дихає іншим світом: дивним і водночас істинним. Про це йдеться в епіграфі – підтексті до назви, поданому у формі автографу Сковороди [4, 157]:

*Чудо,
явленное во водах Наркиссу.*

Скажи мнэ, прекрасный Наркиссе: во водах твоих узрэл еси чтоли?

Ктоли явился тебе в них?

*Отвэт: На водах моих всплыло
Елисейское желэзо.*

*Узрэл я на полотнэ протекающія моя
Плоти, Нерукотворный Образ: иже ест
Сіяніє Славы Отчія*

¹ Термін “Concordance” у прямому перекладі на українську як “узгодження” або поетично “симфонія” вже не раз використовувався в публікаціях лексичного аналізу текстів Святого Письма [Див.: 1; 3].

Так і ми у *плотэ* комп’ютерного *желэза* передчуваємо *узрэти* образ самого Сковороди, що у своїх писаннях залишив найцінніший скарб – власні думки, плінні, немов річки мудрості. Не випадково на задньому тлі назви проекту ледве видимі штрихи зливаються в символічні хвилі, що мандрують повз нас у вічність, застерігаючи: “*не о тебе ли пишется в лові? Світом тебе тма бысть, уснувшего же, вода тя покры*” [5, 223]. Тож, зачудувавшись таким привітанням, переходимо до наступної частини у вивченні структури й можливостей проекту.

Narratio (Розповідь)

Проект “Skovoroda online Concordance”, розміщений на інтернет-сайті Альбертського університету (кафедра сучасних мов і культурології / українська культура, мова й літературні програми), – безкоштовний ресурс для пошуку, аналізу й читання повного зібрання

творів Г. Сковороди. Ініціаторами й виконавцями стали Наталія Пилип'юк, Олег Ільницький і Сергій Козаков, які у спеціальному вікні (*Подяка / Acknowledgements*) висловлюють вдячність усім друзям та інституціям, що підтримали проект і долучилися до його завершення. Тільки у співпраці можна було забезпечити якнайповніше коло матеріалів для інтернет-публікації, тож реалізації проекту сприяли проф. Леонід Ушкалов¹ (Харківський національний педагогічний університет), Микола Жулинський (директор Інституту рукописів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Київ), доктор Мирослав Попович, проф. Любов Дубровіна, Анатолій Мельник (директор Національного художнього музею України, Київ). Велику технічну допомогу надали колеги з Мовного корпусу Веньжоу (Wenzhou Spoken Corpus), факультету мистецтв Альбертського університету та особисто Сергій Козаков, який працював над розробкою програмного забезпечення. Окремо висловлюється подяка Раді суспільних наук і гуманітарних досліджень Канади (Social Sciences and Humanities Research Council of Canada), яка, на подив ініціаторів проекту, дуже швидко надала щедрі фінансову підтримку, що дозволило зреалізувати майже фантастичний план – розмістити повний список творів в онлайн-режимі в повному доступі за доволі короткий термін. Корпус охоплює 29 творів Г. Сковороди, розміщених за алфавітом, зокрема й листування:

1. Басни Харковскія.
2. Бесѣда 1-я, нареченная Observatorium (Сіон).
3. Бесѣда 2-я, нареченная Observatorium. Specula. Еврейски: СІОН.
4. Бесѣда, нареченная ДВОЕ: о том, что Блаженным быть легко.
5. Благодарный Еродій.

¹ А. Ушкалов надав електронну версію творів Г. Сковороди для сайту.

6. Брань архистратига Михаїла со Сатаною о сем: Легко ли быть Благим.
7. Да лобжет мя от лобзаній уст своїх.
8. ДІАЛОГ, или РАЗГЛАГОЛ о Древнем Мирѣ.
9. Діалог. Имя ему: Потоп Змін.
10. Книжечка плутархова о спокойствіи души.
11. Книжечка о чтеніи священ[наго] писанія, нареченная Жена Лотова.
12. КНИЖЕЧКА, называемая SILENIUS ALCIBIADIS, сирѣч ИКОНА АЛКІВІАДСКАЯ.
13. Кольцо. Дружескій разговор.
14. Листи.
15. Наркисс. Разглагол о Том: УЗНАЙ СЕБЕ.
16. Начальная Дверь ко Християнскому Добронравію.
17. Ода. (lesuite Sidronii Hosij).
18. Перевод из книг римскаго сенатора Марка Цицерона: "О старости".
19. Пісні та фабули разом із перекладами.
20. Пря бѣсу со Варсавою.
21. Разговор пяти путников о истинном щастіи в жизни (Разговор дружескій о Душевном Мирѣ).
22. Разговор, называемый алфавит, или букварь мира.
23. Сад божественных пѣсней.
24. [Сон] В полноч ноября 24, 1758 года, в Кавраи.
25. СВМФОНІА, нареченная КНИГА АСХАНЬ о ПОЗНАНІИ САМАГО СЕБЕ.
26. Убогій Жайворонок.
27. Убуждшеса видѣша славу егв.
28. Excerpta philologica.
29. P[ubl]ij Terentij comoedia, quæ vocatur Adelphi [sic]. Фабулы или дѣйствія сила, авктора Муреты.

Спадщина Г. Сковороди й дотепер – невичерпна криниця для вивчення, тож її публікація та вироблення відповідного інструментарію для аналізу текстів забезпечують широкі можливості для майбутніх досліджень.

Argumentario (Доведення)

У найвищій частині сторінки бачимо два ряди вікон, які призначено для швидкого пошуку потрібної інформації:

Вікна верхнього ряду означають:

Г. Сковорода (H. Skovoroda) – у тексті послідовно описано та ілюстровано важливі періоди життя Сковороди, а також подано низку імен науковців та назви праць, присвячених дослідженню творчості філософа.

Корпус (Corpus) – коротко інформує про опубліковані в різні періоди твори Сковороди поруч із критичною оцінкою структури та змісту видань. З метою залучення якомога надійніших текстів Сковороди керівники проекту звернулися до Л. Ушкалова, який разом зі своєю командою готує нову редакцію творів, вивіряючи помилки попередньої академічної колекції. Власне про нюанси такої співпраці йдеться в *Корпусі*.

Використання конкордансу (Using the concordance) – розкриває основний зміст проекту, його структуру й можливості роботи з кожною функцією; це найважливіше вікно для дослідників.

Технічна інформація (Technical information) – містить технічні характеристики проекту, комплектаційні компоненти програмного забезпечення; тут висловлюється особлива подяка Мовному корпусу Веньжоу (Wenzhou Spoken Corpus), що поділився своїм програмним кодом на початковому етапі праці.

Гостьова книга (Guest book) – надає дуже важливу можливість безпосереднього спілкування дописувачів з авторами проекту, а також резервує місце для розміщення на екрані відгуків.

Подяка (Acknowledgments) – знак глибокої вдячності за велику допомогу і співпрацю всім тим, хто долучився до проекту, сприяв його створенню, забезпечував матеріалами й підтримав фінансово.

Нижній ряд вікон – основа проекту: вони забезпечують конкретний напрямок наукової праці із джерельним корпусом матеріалів.

Головна (Home) – сторінка запрошує до праці і ще раз коротко повідомляє про матеріали, розміщені в інтернеті,

та форми роботи з ними. Переконливо доводиться унікальна можливість провадити дослідження в широкому спектрі як для лінгвістів-філологів, так і для літературознавців, філософів, славістів, богословів, істориків культури.

Інтернет-текст (Online text) – вікно подає 29 позицій текстів Сковороди, а також 6 ключових позначень для їх аналізу:

LEGEND:

- **View Full Text.** Clicking on this icon will display the entire text of a given work. This option is useful if you would like to read Skovoroda online. These texts are without diacritics and, therefore, searchable in your browser window.
- **View Full Text with Diacritics.** Clicking on this icon will display the entire text in PDF format. Unlike **View Full Text**, this version reproduces diacritic marks as they appear in autographs or manuscript copies.
- **View Complete Word List.** Clicking on this icon is equivalent to selecting "Word List & Concordance" in the top menu. This produces a list of all the words in the text along with their frequencies.
- **Search for a Keyword.** Clicking on this icon is equivalent to selecting "Word Search" in the top menu. This opens a page where you can search for specific words in a text.
- **View Autograph.** Clicking on this icon displays a digital copy of the original manuscript in Skovoroda's hand. (Not all texts have this option).
- **View Manuscript Copy.** Clicking on this icon displays a manuscript copy of the work in digital form. (Not all texts have this option).

1. *View Full Text.* Повний текст без діакритичних знаків.

2. *View Full Text with Diacritics.* Повний текст із діакритичними знаками.

3. *View Complete Word List.* Вибраний текст розписаний за словами, посорттованими за мовою та алфавітом (грецька, латина, кирилиця), можливий перехід до наступного вікна *word list*:

БАСНІ ХАРЬКОВСЬКІЯ
(8,553 word tokens; 3,630 unique word forms)

Greek | Latin | Cyrillic (with historic letters) | Cyrillic SORTING ORDER: ASC

Greek Words: 27 tokens & 19 unique word forms

Note! This is the placeholder for a note about the known issue with some Greek character. This is the placeholder for a note about the known issue with some Greek character.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΒΑ (1)
 ΑΓΕΙ (2)
 ΡΑΝΘΩΝ (1)
 ΠΡΟΣΠΡΩΝ (1)
 ΑΙΕ (1)
 ΔΙΑ (1)
 ΘΕΟΣ (2)
 ΚΑΙ (1)
 ΟΩΗ (1)
 ΟΜΩΩΝ (4)
 ΡΠΟΣ (2)
 ΡΥΩΜΟΣ (2)
 ΖΩΑΝΘΟΣ (1)
 ΣΥΜΠΡΟΣΒΑ (1)
 ΣΥΜΠΡΟΣΠΡΩΝ (1)
 ΤΑΙΣΟ (1)
 ΤΩ (1)
 ΤΩ (1)
 ΧΩΣΠΩΜΕΝ (1)

Latin Words: 39 tokens & 28 unique word forms

AD (2)
 AGER (1)
 ALAUDA (1)
 ANNUS (1)
 ARS (2)

4. *Search for a Keyword.* Пошук окремого слова в тексті, показ його ж у варіантах

різних конструкцій – у словосполученні, реченні чи абзаці.

The screenshot shows the website interface for the Skovoroda Online Concordance. At the top, there are navigation links: HOME, ONLINE TEXTS, WORD LISTS & CONCORDANCE, SEARCH!, and ANALYSIS TOOLS. Below this is a 'Keyword Search' section with a search bar containing the text 'Наркісс. Разгадка о Том УЗНАЙ СЕБЕ' and a dropdown menu showing 'Дом'. A search button is visible. Below the search bar, there is a section titled 'Key word: ДОМ (9)' with a sub-instruction: 'Click on any numbered concordance line to expand content.' A list of 9 numbered concordance lines follows, each with a checkbox and a snippet of text. The list includes items like 'Буйною Скотину, встрайив загонит в Дом Пастыра наш. Куда та Еве', '“Возвратися в Дом твой”', 'ноторах Советов или Дла тот Дом построен? Евоан ли в нем', 'Евоан ж с Давидом в Дом Господень! Или со Иереимо в', 'Обмана и Тын Назанія. Вот Дом Давидов! в котором Судийшій Престоу', 'Сей Божій Дом смаружен кавется Скотозово Пещероу, но', 'кан Рабсін Улощареня. В сей Дом Воросник Образом не влоди. Иди', 'удивилса еси? “Исть сие, но Дом Божій и сие Братя Небесная”', and 'однак мы и вину в Дом нилоса не ходим и не'. A small decorative icon is at the bottom of the list.

5. *View Autograph*. Показ тексту в автографі Сковороди.

6. *View Manuscript Copy*. Показ повної праці в рукопису у вигляді цифрової копії.

Список слів у Конкордансі (Word list and concordance) – як зазначили автори проекту, це вікно – його серце; тут за ключовим словом можна знайти всі можливі варіанти його використання в обраному тексті, а поруч подається розписаний загальний текст за словами із зазначенням частотності їх використання. Слова розписують окремо трьома мовами – латиною, грецькою й кирилицею (їх порядок можна міняти). Зазначено також кількість звичних слів та унікальних словоформ; наприклад, у байці “Собаки” міститься 103 кириличних слова і 88 унікальних словоформ.

Пошук (Search) – дає унікальну можливість відшукати ключове слово за повним списком текстів Г. Сковороди із зазначенням частотності його використання.

Інструментарій аналізу (Analysis tools) – надається додаткова інформація про текст за такими позиціями, як епіграфи, примітки, цитати, імена, числа. Інформація відображається за вибраним твором.

Refutatio (Спростування тверджень протилежної сторони)

Докладний аналіз структури проекту *Skovoroda Online Concordance* підтверджує зазначену авторами його

унікальність. Перед нами не лише зручний і доступний інструментарій для досліджень, а й свідчення величезної праці, проробленої Н. Пилип'юк, О. Ільницьким та С. Козаковим. Усі написані тексти до кожної структурної ланки проекту й кожен окремо опрацьований твір Сковороди стає знаком великої любові до великої людини, її життя та праці. Тож найбільшою вадою проекту можна вважати лише його завершення, проте таку працю не можна зупинити, адже, отримавши досконалий інструментарій для досліджень, відчуваємо великий потенціал для подальшого розвитку. До прикладу, можна додатково виставляти на сайт наукові праці, присвячені дослідженню творчості Сковороди, а також продовжувати розвивати напрямок, визначений Ю. Шерехом [9, 364-413] і підхоплений Л. Ушкаловим [6, 84], – віднайдення лексичних зв'язків творів Сковороди і Святого Письма. Можна зазирнути ще глибше, дослухаючись Д. Чижевського, який писав, що “остаточно зрозуміти символіку Сковороди можна лише на ґрунті символіки Отців Церкви та Барока” [8, 46]. Тож на часі наступне розширення пошуку аж до ранньомодерної доби, що залишила у спадок цілу “симфонію” духовних творів, які, безумовно, знав Сковорода. Таке поступове занурення у глибини української культури не випадкове, бо вже від княжої доби український народ накопичує духовні скарби, формуючи ґрунт блискітному спалахові барокової доби, найкращим духовним плодом якої по праву вважаємо Григорія Сковороду.

Epilogus (Висновок)

Як далеко можуть завести роздуми над творчістю Сковороди та його життям? Про що думав філософ? Чому саме образ Наркісса привернув його увагу і що спільного має з античністю сам Сковорода. Мабуть, є вічні істини, які не мають меж у часі, як, наприклад, спільність легендарного Одиссея і Сковороди? Безсумнівно, що так – обидва освічені, розумні, усе життя перебувають у мандрівці, де переживають нелегкі часи, обидва зустрічаються з дивами буквальними чи символічними, обидва демонструють велику силу духу й віру

в повернення. В Одиссея був корабель і друзі-моряки, у Сковороди – Біблія, святі і пророки. Чому він виокремив не цей образ, а Наркісса? Гадаємо, що в мандрах Сковорода не шукав дому, він давно його знайшов і постійно перебував у ньому духово, а подорожі були лише способом “утечі від світу” й навчання інших. Тому образ непорушного Наркісса відповідає змісту “разглагола” про те, як пізнати себе й пізнати Бога; звідси й підсумок останнього розділу твору “Наркісс. Разглагол о Том: УЗНАЙ СЕБЕ”, який прочитується в назві, –

“Симфонія, сирєч согласіє священних слов”. У цьому, мабуть, і відкривається значення назви проекту – “Симфонія Сковороди” – символічного *согласія* ЙОГО священних слів у ЙОГО ж текстах. Не можемо знати достеменно, якими інтенціями керувалися Н. Пилип’юк, О. Ільницький та С. Козаков, створюючи проект, але вважаємо, що не лише технічною зручністю. Можливо, суть проекту передає цитата з того ж таки Наркісса: “*Мысль – то главный наш Человек. В ней то мы состоим. А она есть нами*” [4, 160].

ЛІТЕРАТУРА

1. *Біблійна симфонія*. – Торонто, 1988.
2. *Курціус Е.* Європейська література і латинське середньовіччя. – Львів: Літопис, 2007.
3. *Повна Симфонія до Святого Письма Старого і Нового Завіту*. – Львів, 2004.
4. *Сковорода Г.* Наркісс. Разглагол о том: узнай себе // *Сковорода Г.* Повне збір. тв.: У 2 т. – К.: Наук. думка, 1973. – Т. 1.
5. *Сковорода Г.* Симфонія, нареченная книга Асхагъ о познании самого себе // *Сковорода Г.* Повне збір. тв.: У 2 т. – К.: Наук. думка, 1973. – Т. 1.
6. *Ушкалов А.* Сковорода та Біблія // *Ушкалов А.* Від бароко до постмодернізму. – К.: Грані-Т, 2011.
7. *Ушкалов А.* Філологія – служниця богослів’я // *Ушкалов А.* Від бароко до постмодернізму. – К.: Грані-Т, 2011.
8. *Чижевський Д.* Філософія Г.С. Сковороди / Підгот. тексту й передне слово проф. А. Ушкалова. – Харків, 2004.
9. *Шерех Ю.* Прологомена до вивчення мови та стилю Сковороди // *Шерех Ю.* Пороги і Запоріжжя: Література. Мистецтво. Ідеології. – Харків: Фоліо, 1998. – Т. III. – С. 364-413.

Наталія Сиротинська
м. Львів

Отримано 12 грудня 2011 р.

НАСОЛОДА ПІЗНАВАННЯ СМИСЛІВ

Мельник О. Модерністський феномен Михайла Яцкова: канон та інтерпретація. – К.: Наук. думка, 2011. – 294 с.

Перше враження після прочитання дослідження Оксани Мельник – співзвучність, резонансність прози Михайла Яцкова з його дослідницею, наче вони перемовляються між собою через час, настроюються на одну хвилю комунікації. Цю суголосність унаочнює вже обкладинка: зображена на ній жіноча постать на коні асоціюється з новелою “Дівчина на чорнім коні” й водночас із зображеною гравюрою, що належить художникові і скрипалю Іванові Косиніну з молодомузівського середовища. Разом з тим це мовби пролог до дослідницького нарративу О. Мельник.

Становище дослідниці ускладнювалося, але й полегшувалося тим, що вона не мала усталеної традиції у трактуванні творчості М. Яцкова в контексті раннього українського

модернізму, з якою треба було або солідаризуватися, або заперечувати її, створюючи власну модель. Тут маємо ситуацію становлення, і кожний дослідник має широкий простір для